थारु भाषिका र नेपाली भाषाका व्याकरणिक कोटिहरूको तुलनात्मक अध्ययन

७५

शोधार्थी
तुलसी प्रसाद चौधरी
क्याम्पस क्रमाङ्क र शैक्षिकवर्ष: ३० (२०६७/०६८)
त्रि.वि.दर्ता नं. ९-**2-218-151-2006**
दोस्रो वर्षको परीक्षाक्रमाङ्क (वर्ष) :**2180058** (२०६८)

नेपाली शिक्षा विषयमा स्नातकोत्तर उपाधिका निमित्त प्रस्तुत शोधपत्र

शोधपत्र पेस गरेको मिति
विसं २०७३/०५/०५
इसं २१ अम्टुबर, २०१६

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
शिक्षाशास्त्र सङ्काय
जनता बहुमुखी क्याम्पस
नेपाली शिक्षाविभाग
इटहरी, सुनसरी

शोधपत्र भाइभा भएको मिति
विसं २०७३/१०/१४
इसं २७जनवरी, २०१७

शोध निर्देशकको सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय, जनता बहुमुखी क्याम्पस नेपाली भाषा शिक्षा विभाग अन्तर्गत एम.एड. दोस्रो बर्षको छात्र तुलसी प्रसाद चौधरी ले नेपा.शि. ५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ प्रस्तुत **थारु भाषिका र नेपाली भाषाका व्याकरणिक कोटिहरूको तुलनात्मक अध्ययन**शीर्षकको शोधपत्र मेरो निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । प्रस्तुत शोधपत्रको उचित मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

मिति : २०७३/०५/०५

....

शोध निर्देशक

तीर्थराज भट्टराई

जनता बहुमुखी क्याम्पस

इटहरी, सुनसरी

स्वयम् घोषणा

म शोधार्थी तुलसी प्रसाद चौधरी यो घोषणा गर्दछु, प्रस्तुत शोधपत्र मेरो मौलिक अनुसन्धान हो । शोधपत्रको कुनै अंश समेत मैले कहीँकतैबाट हुबहु नक्कल गरेको होइन । आवश्यकता अनुसार सन्दर्भ र स्रोत खुलाई पूर्वकार्यको प्रयोग गरिएको छ । यदि कहीँकतैबाट हुबहु नक्कल गरेको प्रमाणित भए त्यसबाट आउने सबैखाले परिणामहरूको सामना गर्ने प्रतिबद्धता व्यक्त गर्दछु । यस सम्बन्धमा पछि कहीँकतै र कुनै किसिमको उजुरबाजुर गर्ने छैन ।

शोधार्थी

तुलसी प्रसाद चौधरी

जनता बहुमुखी क्याम्पस

इटहरी, सुनसरी

०२५ - ५८१३००
५८००६४

जनता बहुमुखी क्याम्पस
इटहरी, सुनसरी
स्थापित : २०४५
(त्रिभुवन विश्वविद्यालय र उ. मा. शि. परिषदबाट सम्बन्धन प्राप्त)
विज्ञान, मानविकी, व्यवस्थापन तथा शिक्षाशास्त्र सङ्काय

प.सं.

च.नं. मिति २०७३/

स्वीकृति-पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली शिक्षा विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको नेपाशि ५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ यस विभागका विद्यार्थी तुलसी प्रसाद चौधरीले तयार पार्नु भएको**थारु भाषिका र नेपाली भाषाका व्याकरणिक कोटिहरूको तुलनात्मक अध्ययन**शीर्षकको शोधपत्र नेपाली शिक्षा विषयमा स्नातकोत्तर उपाधिका निमित्त उपयुक्त ठहरिएकाले स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

क्र.सं.	नाम	पद	हस्ताक्षर
१)	उपप्रामदनराज बराल	विभागीय प्रमुख .	....
२)	प्राडा पारसमणि भण्डारी	बाह्य परीक्षक	(signature)
३)	तीर्थराज भट्टराई	शोध निर्देशक	....

मिति: विसं

इसं

कृतज्ञता-ज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्रको शीर्षक **थारु भाषिका र नेपाली भाषाका व्याकरणिक कोटिहरूको तुलनात्मक अध्ययन** रहेको छ । यो शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली भाषा शिक्षा विभाग स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको नेपा.शि.५९८ को प्रयोजनार्थ तयार पारिएको हो ।

यो शोधपत्र जनता बहुमुखी क्याम्पस, इटहरी, नेपाली भाषा शिक्षा विभागका मेरा आदरणीय गुरू तीर्थराज भट्टराईको निर्देशनमा तयार पारेको हुँ । आफ्नो व्यस्त समयलाई पनि वास्ता नगरी प्रस्तुत शोधपत्रको परिष्कार तथा परिमार्जन गरिदिन कुनै झर्को नमानी आवश्यक सल्लाह, सुझाव तथा पथ प्रदर्शन गर्नुभएकोले उहाँप्रति म हार्दिक कृतज्ञता व्यक्त गर्न चाहन्छु ।

त्यसैगरी शोधपत्र तयार पार्ने क्रममा आवश्यक प्रक्रिया पूरा गरिदिनुका साथै विभिन्न त्रुटिहरू औंल्याई सही मार्गदर्शन गरिदिनु भएका मेरा पूजनीय गुरू मदनराज बराल तथा नवीन शर्मा प्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

यो शोध अध्ययनका लागि आवश्यक सामाग्री जुटाउन सहयोग गर्ने मेरा आत्मीय साथी पारस चौधरी र भाइ गोपाल चौधरी प्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । त्यसैगरी कम्प्युटर टाइप गरी सहयोग पुऱ्याउनु हुने लिटल फ्लावर्स सेकेन्डरी बोर्डिङ्ग स्कुलका शिक्षक डि.नारायण चौधरी तथा प्रवीण खड्कालाई विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

अन्त्यमा यस शोधपत्रको समुचित मूल्याङ्कनका लागि शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, जनता बहुमुखी क्यामपस, इटहरी समक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

मिति :२०७३/...../........

शोधार्थी
तुलसी प्रसाद चौधरी
नेपाली भाषा शिक्षा विभाग
जनता बहुमुखी क्याम्पस
इटहरी, सुनसरी

विषयसूची

अध्याय - एक : शोधपरिचय पृष्ठ नं.

१.१ पृष्ठभूमि १

१.२ समस्या कथन ३

१.३ अध्ययनको औचित्य ४

१.४ अध्ययनको उद्देश्य ४

१.५ अध्ययनको प्राक्कल्पना ५

१.६ अध्ययनको परिसीमा ५

१.७ पारिभाषिक शब्द ५

अध्याय - दुई : पूर्वकार्यको समीक्षा तथा सैद्धान्तिक संरचना

२.१ पूर्वकार्यको समीक्षा ७

२.२ पूर्वकार्यको उपयोगिता/ कार्यान्वयन ९

२.३ सैद्धान्तिक/धारणात्मक संरचना १०

अध्याय - तीन : अध्ययनको प्रक्रिया/विधि

३.१ अध्ययनको संरचना ११

३.२ जनसङ्ख्या र नमुना ११

३.३ नमुना छनौट प्रक्रिया ११

३.४ तथ्याङ्क सङ्कलनका साधन १२

३.५ तथ्याङ्क सङ्कलनका प्रक्रिया १२

३.६ तथ्याङ्क विश्लेषण र व्याख्या प्रक्रिया १२

अध्याय - ४ : व्याकरणिक कोटिका आधारमा नेपाली भाषा र थारू भाषिकाको तुलनात्मक विश्लेषण

४.१ व्याकरणिक कोटिको परिचय १३

४.२ लिङ्ग १३

- ४.२.१ नामको लिङ्ग १४
- ४.२.२ सर्वनामको लिङ्ग १५
- ४.२.३ विशेषणको लिङ्ग १६
- ४.२.४ क्रियाको लिङ्ग १७

४.३ वचन १८

- ४.३.१ नामको वचन १८

४.३.२ सर्वनामको वचन १९
४.३.३ विशेषणको वचन २०
४.३.४ क्रियाको वचन २१
४.४ पुरूष २२
४.४.१ सर्वनामको पुरूष २२
४.४.२ क्रियाको पुरूष २३
४.५ काल २४
४.५.१ वर्तमान काल २५
४.५.२ भूत काल २५
४.५.३ भविष्यत् काल २६
४.६ पक्ष २७
४.६.१ सामान्य पक्ष २८
४.६.२ अपूर्ण पक्ष २८
४.६.३ पूर्ण पक्ष २९
४.६.४ अभ्यस्त पक्ष ३०
४.६.५ अज्ञात पक्ष ३१
४.७ भाव/अर्थ ३१
४.७.१ सामान्यार्थ ३१
४.७.२ विध्यर्थ भाव ३२
४.७.२.१आज्ञार्थक भाव ३२
४.७.२.२ इच्छार्थक भाव ३३
४.७.३ अनिश्चयार्थक भाव ३४
४.७.३.१ सम्भावनार्थक भाव ३४
४.७.३.२ सङ्केतार्थक भाव ३५
४.७.४ प्रश्नार्थक ३५
४'७.५ करण र अकरण भाव ३६

४.८ वाच्य ३७
४.८.१ कर्तृवाच्य ३८
४.८.२ कर्मवाच्य ३८
४.८.३ भाववाच्य ३९
अध्याय पाँच : उपसंहार
५.१ निष्कर्ष ४१
५.१.१ समानता ४३
५.१.२ असमानता ४३
५.१.३ दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली सिक्दा हुने समस्या ४४
५.२ शैक्षिणिक प्रयोजन ४४
५.३ उपयोगिता/कार्यान्वयन ४५
५.३.१ नीतिगत तह ४५
५.३.२ कार्यान्वयन तह ४५
५.४ सुझावहरू ४६
५.५ भावी अनुसन्धानका लागि सम्भाव्य शीर्षकहरू ४७
सन्दर्भग्रन्थसूची
परिशिष्ट

सङ्क्षिप्त शब्दसूची

सङ्क्षिप्त रूप	पुरा रूप
त्रि.वि	त्रिभुवन विश्वविद्यालय
प्रा.डा.	प्राध्यापक डाक्टर
उप प्रा.	उपप्राध्यापक
डा.	डाक्टर
गा.वि.स	गाउँ विकास समिति
न.पा	नगरपालिका
वि.सं	विक्रम सम्वत
भा.सि	भादगाउँ सिनुवारी
नेपा.	नेपाली
शि	शिक्षा
अप्र	अप्रकाशित
दो.सं.	दोस्रो संस्करण

चिन्हसूची

प्रयुक्त चिन्ह	अर्थ
:	उदाहरणार्थी
/	अथवा
%	प्रतिशत
“ ”	उद्धरण
?	प्रश्न चिन्ह
:-	उदाहरणार्थी
()	गौण
-	विशेष चिन्ह

तालिकासूची

क.सं.	शीर्षक	पृष्ठ सङ्ख्या
तालिका नं.१	लिङ्ग	१४
तालिका नं.२	नामको लिङ्ग	१५
तालिका नं.३	सर्वनामको लिङ्ग	१६
तालिका नं.४	विशेषणको लिङ्ग	१७
तालिका नं.५	क्रियाको लिङ्ग	१८
तालिका नं.६	नामको वचन	१९
तालिका नं.७	सर्वनामको वचन	२०
तालिका नं.८	विशेषणका वचन	२१
तालिका नं.९	क्रियाको वचन	२२
तालिका नं.१०	सर्वनामको पुरूष	२३
तालिका नं.११	क्रियाको पुरूष	२४
तालिका नं.१२	वर्तमान काल	२५
तालिका नं.१३	भूत काल	२६
तालिका नं.१४	भविष्यत् काल	२७
तालिका नं.१५	सामान्य पक्ष	२८
तालिका नं.१६	अपूर्ण पक्ष	२९
तालिका नं.१७	पूर्ण पक्ष	३०
तालिका नं १८.	अभ्यस्त पक्ष	३०
तालिका नं. १९	सामान्यार्थ भाव	३२
तालिका नं.२०	आज्ञार्थक भाव	३३
तालिका नं.२१	इच्छार्थक भाव	३३
तालिका नं.२२	सम्भावनार्थक भाव	३४
तालिका नं.२३	संकेतार्थक भाव	३५
तालिका नं.२४	प्रश्नार्थक भाव	३५
तालिका नं.२५	करण-अकरण भाव	३७
तालिका नं.२६	कर्तृवाच्य	३८
तालिका नं.२७	कर्मवाच्य	३९
तालिका नं.२८	भाववाच्य	३९

शोधसार

प्रस्तुत शोधको शीर्षक थारु भाषिका र नेपाली भाषाका व्याकरणिक कोटिहरूको तुलनात्मक अध्ययन रहेको छ । प्रस्तुत शोध त्रि.वि. शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली भाषा शिक्षा विभाग अन्तर्गत् एम. एड् दोस्रो वर्ष नेपा. शि. ५९८ पाठ्यांशको आवश्यकता पूर्तिका लागि तयार पारिएको हो ।

प्रस्तुत शोध अध्ययनको क्षेत्र सुनसरी जिल्लाको चाँदबेला र मधेसा गा.वि.स र रामधुनी नगरपालिका रहेको छ । नमुनाका रूपमा प्रत्येक क्षेत्रबाट १० जना छात्रा र १० जना छात्र गरी २०/२० जनाका दरले कुल ६० जना सप्तरिया थारू मातृभाषी वक्तालाई लिइएको छ । स्तरीय नेपाली भाषाका लिङ्ग, वचन, पुरूष, काल, पक्ष, भाव, आदर र वाच्य जनाउने वाक्यहरू नमुना छनोटमा परेका सप्तरिया थारू भाषी वक्ताहरूलाई दिई उनीहरूको भाषामा रूपान्तरण गर्ने प्रश्नावली भराइ आवश्यक तथ्याङ्क सङ्कलन गरी निष्कर्ष निकालिएको छ ।

यस शोधपत्रको पहिलो अध्यायमा शोधपरिचय, दोस्रो अध्यायमा पूर्वकार्यको समीक्षा, पूर्वकार्यको उपयोगिता/कार्यान्वयन र सैद्धान्तिक/धारणात्मक संरचनाको बारेमा चर्चा गरिएको छ । तेस्रो अध्यायमा अध्ययनको प्रक्रिया वा विधिहरू र चौथो अध्यायमा व्याकरणिक कोटिहरूका आधारमा स्तरीय नेपाली भाषा र सप्तरिया थारू भाषिकाको व्याकरणिक कोटिहरूको तुलनात्मक विश्लेषण गरिएको छ । त्यसैगरी पाँचौ अध्यायमा उपसंहार र त्यसपछि सन्दर्भग्रन्थसूची राखिएको छ ।

प्रस्तुत शोध अध्ययनबाट सप्तरिया थारू भाषिका र स्तरीय नेपाली भाषा दुबैमा प्रयुक्त व्याकरणिक कोटिहरूमध्ये लिङ्ग, वचन, पुरूष भाव र वाच्यमा समानता पाइन्छ भने कालका प्रकार, भूतकालका पक्ष, विशेषणको वचन भेद र कियाको वचन भेद लिङ्गव्यवस्थामा भिन्नता पाइन्छ । त्यसैगरी सप्तरिया थारू मातृभाषी शिक्षार्थीलाई नेपाली भाषासँग सम्बन्धित आंशिक समानता र असमानता हुने भएका व्याकरणिक कोटिहरूको प्रयोगमा समस्या पर्ने कुरा निष्कर्षका रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ ।